

Öğretmenlerin Öğrencilerine Kazandırmak İstedikleri Değerlere Yönelik Bir İnceleme^{1*}

Fatma ÜNAL

Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakóltesi

Özet: Eğitim gelecek kuşaklara değer aktarımının yapıldığı bir süreçtir. Bu süreç içerisinde öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerler öğretmenlerin değer eğilimlerini ortaya koyması ve eğitim sürecini etkilemesi açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin, öğrencilerine kazandırmak istedikleri değer tercihlerini belirlemektir. Araştırmanın evrenini Antalya merkez ilçelerinde bulunan resmi orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler oluşturmuştur. Farklı alanlardan (biyoloji, fizik, kimya, matematik, tarih, coğrafya) 485 öğretmenin katılımıyla gerçekleştirilen araştırmada, öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmayı istedikleri değerleri belirlemek üzere görüşme formu kullanılmıştır. İçerik analizi sonucu elde edilen verilerin frekans (f) ve yüzde (%) değerleri hesaplanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri 127 farklı değer belirttikleri görülmüştür. Bu değerlerden en çok tercih edilenlerin sırasıyla saygı, dürüstlük, sevgi, sorumluluk, bilimsellik, vatan sevgisi, ahlaki değerler, özgüven, hoşgörü, çalışkanlık, iyi insan olma, Atatürkçü düşünce, çevre bilinci, akılcı olma, başarılı olma, toplum bilinci ve ülke sorunlarına duyarlılık değerlerinin olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlerin Rokeach (1973) tarafından geliştirilen değer sınıflandırması ile karşılaştırılması sonucunda, öğretmenlerin %10'unu tarafından tercih edilen değerlerin Rokeach'ın değer sınıflandırması ile örtüşmediği görülmüştür. Öğretmenlerin tercih ettikleri değerlerden ilk üç sırada yer alan "saygı", "dürüstlük" ve "sevgi" değerlerinin hem kadın hem de erkek öğretmenler tarafından ilk sıralarda tercih edildiği belirlenmiştir. Araştırmanın bir diğer bulusu ise, "saygı", "dürüstlük", "sevgi", "bilimsellik" ve "sorumluluk" değerlerinin tüm alan öğretmenlerinin öncelikli tercihleri arasında yer almış olmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Öğretmen, Değer, Değer Eğitimi

¹ *Bu çalışma, 26-28 Ekim 2011 tarihleri arasında Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakóltesi tarafından düzenlenen Değerler Eğitimi Sempozyumu'nda sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

A Study Regarding the Values Teachers Aim to Give Their Students

Abstract: Education is a process in which values are passed on to future generations. The values which the teachers aim to give their students have an important role during this process as they reflect the teachers' values and influence the educational process. This study aims to determine the choice of values the secondary education teachers' aim to give their students. The total field under survey was the teachers working at governmental secondary schools in Antalya's central districts. 485 teachers from different branches (biology, physics, chemistry, mathematics, history and geography) have been interviewed with an interview form. The frequency (f) and percentage (%) values were calculated from the data derived from the content analysis. The study showed that the teachers aim to give their students 127 different values. The most preferred values, in order of rating were, respect, honesty, love, responsibility, being scientific, patriotism, morality, self-confidence, tolerance, being hard working, being good, Kemalism, environmental consciousness, rationalism, being successful, social awareness, and awareness to the problems of their country. When compared with the Rokeach's value classification (1973), it was seen that the values of 10% of the teachers' did not overlap. The first three rated values (respect, honesty, love) were rated top three by both female and male teachers. Respect, honesty, love, responsibility and being scientific were the most rated values by all of the branch teachers.

Key Words: Teacher, Value, Value Education

Eğitim, en genel tanımıyla bireyin davranışında, kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1972). Günümüzde bilim, teknoloji, sanayi ve ekonomi alanındaki gelişmeler eğitim sürecini de önemli ölçüde etkilemiş ve bazı sosyal problemlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu sosyal problemlerden birisi de değer kaybı/değer bunalımıdır. Değerlerin eğitim ve toplum hayatında kazandırılması çabaları ve odak noktası haline gelmesi bu bağlamda anlam kazanmaktadır. Eğitim sürecinde çok stratejik bir rolü bulunan öğretmenler için de değerler ve değerlerin kazandırılması üzerinde durulan önemli konuların başında gelmektedir.

Değer bireyin, hayattaki hedeflerini, ilkelerini ve davranışsal önceliklerini belirten bilişsel yapılarıdır (Renner, 2003). Bireyin elde etmek veya kaçınmak için zaman, enerji ve kaynak harcamaya razı olduğu her şey değerlerini ifade etmektedir (Woodsmall, 2003). İnsanlar değerlerle amaçlarını tanımlar ve belirli bir yönde bir davranış tarzı seçer, onlar aracılığıyla kendilerini ve diğerlerini değerlendirirler. Pek çok disiplin tarafından incelenen araştırma konularından olan ve bize yön veren değer, değerler ve değer sistemleri ve kavramı farklı disiplinlerde farklı

şekillerde tanımlanmıştır. İnsan değerlerinin doğasına ilişkin düşüncelerin büyük kısmı Rokeach'ın çalışmalarından etkilenmiştir. Rokeach 'a (1973) göre değer," kişisel ve toplumsal olarak belirgin bir davranış biçimine veya yaşam amacına ilişkin sürekli bir inançtır". Bireylerin ideal davranış tarzları veya yaşam amaçları hakkındaki inançları olup davranışa farklı şekillerde rehberlik eden çok yönlü standartlar olan değerler, kişiliğin oluşmasında ve bilişsel sistemde daha merkezi bir yer işgal ederler ve bu nedenle de davranışların olduğu kadar tutumların da belirleyicisidirler (Rokeach,1973).

Schwartz'a (1994) göre değerler, "bireyin ya da diğer toplumsal oluşumların yaşamına yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önemlilikleri farklılık gösteren, arzu edilen amaçlardır". Böylece değerler bireyin yaşamına yön verirken aynı zamanda bir toplumun normlarını da tutarlı bir sistem halinde bütünleştirmeye yardımcı olurlar (Schwartz ve Bilsky, 1987).

Değer tanımlarında yaygın olarak bazı özelliklere vurgu yapılmaktadır Schwartz (1992; *Akt.*, Bacanlı, 1999) değer kavramıyla ilgili şu özellikleri belirtmiştir. Değer bir kavram veya inançtır, arzu edilir sonuç durum veya davranışlarla ilişkilidir, belirli (özel) durumları aşmaya yöneliktir, davranış ve olayların seçimi veya değerlendirilmesinde yol göstericidir, değerler görece önemleri açısından sıralanırlar.

Değer tanımlarında vurgu yapılan bu özelliklerin yanı sıra bireyin yaşamına yön veren ve toplumsal normları ortaya koyan değerlere yönelik olarak sürdürülen çalışmalarda değerlerle ilgili olarak farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bu sınıflandırmalardan en çok bilinen ve kabul edilenler; Schwartz ve Rokeach, tarafından yapılan değer sınıflandırmalarıdır. Schwartz (1992; *Akt.*, Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000) değerleri; bireysel ve kültürel olmak üzere, iki düzeyde incelemiştir. Rokeach'ın (1973) yaptığı sınıflandırma ise oldukça kapsamlı olup, kendisinden sonra gelen birçok araştırmacı tarafından kabul görmüştür. Bu sınıflandırmaya göre, değerler "gaye/amaç değerler (terminal values)" (başarı, özgürce seçim, eşitlik, erdem, vb) ve bu değerlerin elde edilmesinde gerekli görülen vasıfları temsil eden "vasıta/araç değerler (instrumental values)" (cesaret, sorumluluk, gerçeklik, tutku vb) olarak iki düzeyde ele alınmıştır (Rokeach, 1973). Bu sınıflandırmaların da temel alındığı birçok çalışmada değerler, toplumsal, bireysel ve örgütsel açıdan incelenmiştir. Söz konusu araştırmaların ortak amacı, insanların değerlerinin bilinip bilinemeyeceğini belirlemektir. İnsanların değer, inanç ve tutumlarının

önceden bilinmesinin, davranışlarının tahmin edilmesine ve düzeltilmesine yardımcı olacağı düşünülmüştür (Eren, 1997).

Sahip olunan değerler kişinin toplum içerisindeki konumunun belirlenmesinde etkili olmaktadır. Bu değerler sayesinde birey, diğer insanlar ile etkili iletişime geçebilir ve sosyal konumunun belirlenmesi için uygun bir zemin hazırlayabilir. Belirli değerlere ve inançlara sahip olmadan anlamlı ve düzenli bir yaşam sürdürmemiz mümkün değildir. Bireyin etkileşimde bulunduğu kültürün öğeleri üzerine yapılan değerler her zaman bir seçimi vurgular. İçselleştirilen ve genel kabul gören değerler gelecek kuşaklara aktarılır. Değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasında etkili olan unsurlardan birisi de öğretmenlerdir. Öğretmenlerin değerler, değer eğitimi ve değer tercihlerini belirlemek üzere birçok çalışma yapılmıştır (Akkiprik, 2007; Aktepe ve Yel, 2009; Girgin, 2008; Sarı, 2005; Sezgin, 2006; Taşdan, 2010; Yiğittir ve Öcal, 2011). Ayrıca, öğretmenlerin genel özelliklerinin, bilgi, beceri ve tutumlarının, değer tercihlerinin öğrenci davranışlarını etkilediği ile ilgili araştırma bulguları bulunmaktadır (Berliner, 1988; Brophy ve Good, 1986; Dickinson, 1990; Harris, 1998; Hirsch, 2000; Gözütok, 1995; Yıldırım, 1994).

Birey değerlerin kazanılması ve içselleştirilmesi sürecinde etkileşimde bulunduğu aile, okul ve toplumsal yapıdaki unsurlardan etkilenir. Eğitim kurumlarında eğitim etkinlikleri, öğrenci davranışlarında istendik değişimler meydana getirmek üzere, öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinışsel yönden gelişimini sağlayacak nitelikte planlı ve programlı bir biçimde gerçekleştirilir. Eğitim kurumlarının yazılı resmi eğitim programının yanı sıra yazılı olmayan örtük programları da öğrencilere öngörülen ya da öngörülmeven davranışları kazandırabilir.

Yüksel (2002; *Akt.*, Tuncel 2007), örtük program üzerinde çalışan araştırmacıların, genelde öğrencilerin resmi program dışında üç temel kaynaktan öğrendiklerini ve öğrencilere sunulan bu kaynaklardan her birinin örtük programın kapsamını oluşturduğunu belirtmektedir. Bu üç temel kaynak; (1) eğitim sistemi ve okulun idari, örgütsel, araç ve düzenlemeleri, (2) okul-çevre arasındaki etkileşimler ve (3) sınıf içerisinde öğretmen ile öğrencilerin birbirlerine karşı konum ve etkileşimleridir.

Değerlerin de içinde yer aldığı duyuşsal davranışların (duygular, tercihler, değerler, ahlaki kurallar, istek ve arzular, güdüler, yönelimler vb.) kazanılmasında bilişsel alandan yararlanılabilsede örtük program özellikleri duyuşsal davranışları geliştirmede önemli rol oynamaktadır. Bununla birlikte duyuşsal davranışları kazandırmada geliştirmede

Kohlberg'in ahlak eğitimi, Rogers'ın hümanist eğitimi, Sonnier ve arkadaşlarının bütüncü eğitimi, değer açıklama ve değer analizi, gibi farklı duyuşsal eğitim yaklaşımlarını doğurmuştur (Bacanlı, 1999).

Eğitim kurumlarının her kademesinde görev yapan öğretmenler, hem o eğitim kurumunun resmi programını yürütürken hem de örtük program özelliklerinin ana unsurlarından birisi olarak etkileşimde bulunduğu öğrencilerin gelişim dönemi özelliklerini başarılı bir şekilde gerçekleştirmelerinde önemli rol oynarlar. Özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde okul ve öğretmenlere, öğrencilerin buldukları gelişim ödevlerini yerine getirerek sağlıklı bir gelişme göstermelerinde önemli roller düşmektedir. Öğretmen, okulda eğitim-öğretim faaliyeti yaparken kendi bilgi ve becerisinin yanında değerlerini de öğrencilerine aktarır. Aynı zamanda onların kendi değerlerini içselleştirip, değerler sistemini olgunlaştırabilmesinde etkin rol oynar. Bu süreçte öğretmenlerin sahip oldukları değerler önem kazanmaktadır.

Çoğu ülkede olduğu gibi, ülkemizde de, tartışma konusu olan değer değer kaybı/değer bunalımı ve öğrencilere kazandırılacak değerler konusunda yapılan çalışmalarda özellikle ortaöğretim kurumlarına devam eden gençlerdeki değer kaybına dikkat çekilmektedir. Tokdemir (2007) ortaöğretim öğretmenleri ile yaptığı çalışmada, öğretmenlerin değer eğitiminde çeşitli problemlerle karşılaştıkları bunların, sırasıyla öğrenciden kaynaklanan (%45), öğretmen ve idareden kaynaklanan (% 8), çevreden kaynaklanan (% 38), müfredattan kaynaklanan (% 5), eğitim sisteminden (% 4) kaynaklanan problemler olduğu belirtilmiştir.

Bu çalışma verilerinde de görüldüğü gibi öğretmenlerin azımsanmayacak bir bölümü değer eğitimindeki problemin çoğunlukla öğrencilerden kaynaklandığını belirtmektedir. Aynı şekilde, ergenlik dönemi özelliklerini gösteren bu yaş grubu öğrencilerde görülen değer kaybı nedenleri arasında da doğrudan öğrencileri hedef gösteren bir anlayış söz konusudur. İşte bu noktada öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerler, öğretmenlerin değer eğilimlerini ortaya koyması aynı zamanda öğrencilerinde görmek istedikleri değerlere vurgu yapması ve eğitim sürecini etkilemesi açısından önem taşımaktadır.

Problem

Bu çalışma, orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değer tercihlerini belirlemek amacıyla yürütülmüştür. Bu temel amaç çerçevesinde aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerler, Rokeach tarafından kullanılan (amaç ve araç) değer sınıflamasına uyumluluk göstermekte midir?
- Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre, öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerler farklılık göstermekte midir?
- Öğretmenlerin alanlarına göre, (biyoloji, fizik, kimya, matematik, tarih, coğrafya) öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerler farklılık göstermekte midir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma, orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değer tercihlerini belirlemek amacıyla yapılmış nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma, gözlem görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik betimsel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu çalışmada verilerin toplanmasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, verilerin çözümlenmesi amacıyla ise içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde daha önceden belirlenmiş sorular vardır. Bu yöntemin en önemli özellikleri, soruların belirli bir sırayı takip etmemesi, daha önceden belirlenmeyen ek soruların sorulabilmesi ve daha esnek bir yapıya sahip olmasıdır. İçerik analizi yoluyla ise veriler tanımlanmaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkarılmaya çalışılır. Birbirine benzeyen veriler belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirilerek organize edilir (Yüksel, Mil ve Bilim, 2007).

Çalışma Grubu

Araştırma evrenini, Antalya merkez ilçelerinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ortaöğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise, bu okullarda görev yapmakta olan öğretmenlerden tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenen ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 485 (234 kadın, 251 erkek) öğretmen oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin görev yaptıkları orta öğretim kurumları; genel lise ve anadolu meslek lisesi (16), endüstri meslek lisesi (3) ve anadolu meslek lisesi (1), ticaret meslek lisesi

(1), imam hatip lisesi ve anadolu imam hatip lisesi (3), kız meslek lisesi (1), anadolu turizm ve otelcilik meslek lisesi (1) olmak üzere farklı türde toplam 25 orta öğretim kurumudur.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin demografik özellikleri tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1 Öğretmenlerin Demografik Özellikleri					
Alan	F	%	Hizmet Süresi	F	%
Biyoloji	59	12,2	5 altı	8	1,6
Fizik	66	13,6	6-10	63	13,0
Kimya	76	15,7	11-15	148	30,5
Matematik	111	22,9	16-20	144	29,7
Tarih	81	16,7	21-25	75	15,5
Coğrafya	92	19,0	26 üstü	47	9,7
Toplam	485	100,0	Toplam	485	100,0
Yaş	F	%	Cinsiyet	F	%
25 altı	-	-	Kadın	234	48,2
26-30	21	4,3			
31-35	96	19,8			
36-40	160	33,0	Erkek	251	51,8
41-45	102	21,0			
46 üstü	106	21,9			
Toplam	485	100,0	Toplam	485	100,0

Tablo 1’de görüldüğü gibi, araştırmaya katılan öğretmenlerin %12,2’si biyoloji (59), % 13,6’sı fizik (66), %15,7’si kimya (76), %22,9’u matematik (111), %16,7’si tarih (81), %19’0’u coğrafya (92) öğretmenidir. Öğretmenlerin % 48, 2’si kadın (234), %51, 8’i erkek (251) dir. Öğretmenlerin çoğunluğu %33, 0’ü, 36-40 yaş aralığındadır. İkinci sırada yer alan 46 yaş üstü öğretmenlerin oranı %21, 9’dur. 26-30 yaş aralığındaki öğretmenlerin oranı ise %4, 3’dür. Öğretmenlerin hizmet sürelerine bakıldığında ise çoğunluğun %30,5’nin 11-15 yıl hizmet süresi olduğu, ikinci sırada %29,7’nin 16-20 yıl hizmet süresi olanların yer aldığı, hizmet süreleri en az (5 ve altı %1,6) olanlar ile hizmet süreleri en yüksek olanların (26 ve üstü %9,7) oranlarının diğerlerinden daha az olduğu görülmektedir.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada; öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değer tercihlerini belirlemek için çalışmaya katılan öğretmenler tarafından cevaplanmak üzere “öğrencilerinize kazandırmak istediğiniz

değerler nelerdir?” sorusunun yer aldığı bir form kullanılmıştır. Öğretmenler, kendilerine sunulan bu forma tek bir değer yazdıkları gibi birden fazla değer de belirtmişlerdir.

Veri Toplama Süreci

Bu araştırmanın verileri, 2008-2009 eğitim öğretim yılında Antalya il merkezinde bulunan orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerden (485) yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla elde edilmiştir.

Araştırmanın Güvenirlik ve Geçerlik Kanıtları

Nitel araştırmalarda geçerliği oluşturmayı sağlayan en önemli özellikler, araştırma alanına yatkınlık, yüz yüze görüşmeler yoluyla ayrıntılı ve derinlemesine bilgi toplama, gözlemler yoluyla doğrudan ve olayın geçtiği doğal ortam içinde bilgi toplama, uzun süreli bilgi toplama ve elde edilen bilgilerin doğrulanması için alana geri gidebilme ve ek bilgi toplama olanağının olmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu araştırmada, çalışmaya katılanlardan doğrudan bilgi alınmış ve veriler değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden olan görüşme yöntemi kullanılarak, “Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu” aracılığıyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler “içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Her birey için ayrı ayrı düzenlenen veriler; öğretmenlerin demografik özelliklerine göre değerlendirilmiş (cinsiyet, alan) ve Rokeach tarafından kullanılan (amaç ve araç) değer sınıflamasına göre karşılaştırılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde frekans (f) ve yüzde (%) değerleri hesaplanmıştır. Verilerin analizinde SPSS paket programından yararlanılmıştır.

Bulgular

Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değer tercihlerini belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada, öğretmenler

öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerleri görüşme formuna yazarak belirtmişler, birden fazla değer tercihinde bulunabilmişlerdir. Değerlerle ilgili ifadeler belirlenirken öğretmenlerin formlara yazdıkları değer ifadeleri dikkate alınmıştır.

Çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşme formlarında 127 değer ifadesine yer verdikleri görülmüştür. Bu değer ifadelerinin görüşme formlarında belirtilme sayısı 260-1 arasında değişmekte olup, oransal olarak %53,6- %0,1 arasında değişmektedir. Belirtilen değer ifadeleri iki kısımda ele alınmıştır. Öncelikle öğretmenlerin %10'undan daha fazlası tarafından belirtilen değer ifadeleri, daha sonra ise öğretmenlerin %10'undan daha az bir kısmı tarafından belirtilen değer ifadelerine bakılmıştır.

Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlerden en fazla tercih ettikleri değerler sıralamasında, öğretmenlerin %10'undan daha fazlası tarafından belirtilen değerler tablo 2' de verilmiştir.

Tablo 2 Öğretmenlerin Öğrencilerine Kazandırmak İstedikleri Değerler		
Değerler	F	%
Saygı	260	53,6
Dürüstlük	248	51,1
Sevgi	163	33,6
Sorumluluk	102	21,0
Bilimsellik	99	20,4
Vatan sevgisi	93	19,2
Ahlaki değerlere sahip olmak	82	16,9
Özgüven	79	16,3
Hoşgörü	64	13,2
Çalışkanlık	52	10,7

Tablo 2'de görüldüğü gibi öğretmenlerin %10'undan daha fazlası tarafından belirtilen değer ifadeleri, saygı (%53,6), dürüstlük (%51,1), sevgi (%33,6), sorumluluk (%21), bilimsellik (%20,4), vatan sevgisi (%19,2), ahlaki değerlere sahip olmak (%16,9), özgüven (%16,3), hoşgörü (%13,2), çalışkanlık (%10,7) olarak belirtilmiştir. Öğretmenlerin %10'undan daha az bir kısmı tarafından belirtilen ancak frekansı 10 ve daha fazla olan değer ifadeleri ise, iyi insan olma, Atatürkçü düşünce, çevreye karşı duyarlı olma, akılcı olmak, toplum bilinci, ülke sorunlarına duyarlı olma, başarılı olma, çağdaşlık, sosyal uyum, paylaşım, demokratik

olma, adil olma, yararlı olma, iyimserlik, azim, aile kavramı, barış, yardımseverlik ve planlı olma değerleridir.

Rokeach (1973) sınıflandırmasına göre, öğretmenler tarafından tercih edilen (amaç ve araç) değerler tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3 Öğretmenlerin Öğrencilerine Kazandırmak İstedikleri Değerlerin Rokeach (1973) Sınıflandırmasına Göre Dağılımı					
Amaç değerler			Araç değerler		
	f	%		f	%
Rahat bir hayat	-	-	Hırslı/istekli	-	-
Heyecanlı bir hayat	-	-	Ufku geniş olma	-	-
Başarma hissi	12	2.5	Kabiliyetli	-	-
Barış içinde bir dünya	11	2,3	Neşeli	-	-
Güzellikler dünyası	-	-	Temiz	-	-
Eşitlik	3	,6	Cesaretli	-	-
Aile güvenliği	12	2.5	Affedici	64	13.2
Özgürlük	1	,2	Yardımsever	11	2.3
Mutluluk	3	,6	Dürüst	248	51.1
İç huzuru	-	-	Hayal gücü kuvvetli	2	,4
Gerçek sevgi	163	33.6	Bağımsızlık	-	-
Ulusal güvenlik	-	-	Entelektüel	-	-
Zevk	-	-	Mantıklı	-	-
Kurtuluş	-	-	Sevgi dolu/sevecen	-	-
Öz saygı	3	.6	İtaatkâr	-	-
Sosyal tanınma	-	-	Kibar	2	,4
Gerçek dostluk	1	,2	Sorumlu	102	21.0
Bilgelik/hikmet	-	-	Öz kontrol	-	-

Tablo 3’de görüldüğü gibi öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmayı istedikleri değerler, Rokeach’ın sınıflandırmasına göre değerlendirildiğinde, öğretmenlerin en fazla tercih ettiği birçok değer, Rokeach sınıflandırmasında yer almadığı görülmektedir.

Çalışmada öğretmenler tarafından en fazla tercih edilen 10 değer içerisinde (Tablo 2), Rokeach sınıflandırmasındaki amaç ve araç değerlerden sadece “dürüstlük”, “sevgi” ve “sorumluluk” değerlerinin yer aldığı belirlenmiştir. Bu durum kültürel farklılıkların değer tercihlerinde etkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlerden frekansı 10 ve daha fazla olan değerlerin öğretmenlerin cinsiyetlerine göre frekans ve yüzde değerleri tablo 4’de yer almaktadır.

Tablo 4 Öğretmenlerin Cinsiyetlerine Göre Öğrencilerine Kazandırmak İstedikleri Değerler				
	Kadın (n:234)		Erkek (n:251)	
	f	%	f	%
Saygı			117	46.6
Dürüstlük	141	60.3	107	42.6
Sevgi	79	33.8	84	33.5
Sorumluluk	64	27.4	38	15.1
Bilimsellik	41	17.5	58	23.1
Vatan sevgisi	30	12.8	63	25.1
Ahlaki değerlere sahip olmak	44	18.8	38	15.1
Özgüven	45	19.2	34	13.5
Hoşgörü	35	15.0	29	11.6
Çalışkanlık	27	11.5	25	10.0
İyi insan olma	19	8,1	25	10.0
Atatürkçü düşünce	15	6.4	22	8.8
Çevreye karşı duyarlı olma	18	7.7	18	7.7
Akılcı olmak	13	5.6	16	6.4
Toplum bilinci	11	4.7	17	6,8
Ülke sorunlarına duyarlı olma	13	5.6	14	5.6
Başarılı olma	15	6,4	4	1,6
Demokratik olma	4	1,7	11	4,4
Çağdaşlık	9	3,8	10	4,0
Sosyal uyum	9	3,8	10	4,0
Paylaşım	8	3,4	10	4,0
Adil olma	6	2,6	7	2,8
Yararlı olma	7	3,0	6	2,4
İyimserlik	5	2,1	7	2,8
Azim	6	2,6	6	2,4
Aile kavramı	7	3,0	5	2,0
Barış	5	2,1	6	2,4
Yardımsverlik	7	3,0	4	1,6
Planlı olma	5	2,1	5	2,0

Tablo 4’de görüldüğü gibi öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlerden frekansı 10 ve daha fazla olan değerlerden, saygı, dürüst olmak/ dürüstlük, sevgi değerlerinin hem kadın hem erkek öğretmenler tarafından ilk üç sırada belirtildiği belirlenmiştir. Bununla birlikte bayan öğretmenlerin, saygı, dürüstlük, sorumluluk, ahlaki değerlere sahip olmak, özgüven, hoşgörü, toplum bilinci gibi değerleri erkek öğretmenlere göre daha fazla belirttikleri, erkek öğretmenlerin ise, bilimsellik, vatan sevgisi, iyi insan olma, Atatürkçü düşünce, akılcı olmak gibi değerleri daha fazla belirttikleri görülmüştür.

Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlerden frekansı 10 ve daha fazla olan değerlerin öğretmenlerin meslek alanlarına göre frekans ve yüzde değerleri tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5 Öğretmenlerin Mesleki Alanlarına Göre Öğrencilerine Kazandırmak İstedikleri Değerler												
	Biyoloji (n:59)		Fizik (n:66)		Kimya (n:76)		Matematik (n:111)		Tarih (n:81)		Coğrafya (n:92)	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
.Saygı	36	61,0	30	45,5	37	48,1	75	67,6	42	50,6	40	44,9
Dürüstlük	29	49,2	34	51,5	42	54,5	59	53,2	36	43,4	48	53,9
Sevgi	22	37,3	22	33,3	19	24,7	42	37,8	30	36,1	28	31,5
Sorumluluk	8	13,6	11	16,7	22	28,6	29	26,1	9	10,8	23	25,8
Bilimsellik	14	23,7	17	25,8	20	26,0	21	18,9	13	15,7	14	15,7
Vatan sevgisi	9	15,3	10	15,2	16	20,8	9	8,1	38	45,8	11	12,4
Ahlaki değerle sahip olmak	12	20,3	15	22,7	19	24,7	15	13,5	12	14,5	9	10,1
Özgüven	5	8,5	15	22,7	11	14,3	21	18,9	6	7,2	21	23,6
Hoşgörü	8	13,6	5	7,6	12	15,6	14	12,6	15	18,1	10	11,2
Çalışkanlık	8	13,6	3	4,5	12	15,6	10	9,0	8	9,6	11	12,4
İyi insan olma	4	6,8	6	9,1	5	6,5	7	6,3	13	15,74	9	10,1
Atatürkçü düşünce	1	1,7	-	-	7	9,1	12	10,8	12	14,8	5	5,6
Çevreye karşı duyarlı olma	16	27,1	1	1,5	7	9,1	1	9	3	3,6	8	9,0
Akılcı olmak	2	3,4	6	9,1	3	3,9	6	5,4	6	7,2	6	6,7
Toplum bilinci	3	5,1	1	1,5	2	2,6	6	5,4	13	15,7	3	3,4
Ülke sorunlar duyarlı olma	6	10,2	3	4,5	-	-	6	5,4	5	6,0	7	6,0
Başarılı olma	1	1,7	6	9,1	7	9,1	5	4,5	-	-	-	-
Çağdaşlık	5	8,5	1	1,5	5	6,5	2	1,8	2	2,4	4	4,5
Sosyal uyum	1	1,7	1	1,3	-	-	7	6,3	3	3,6	7	7,9
Demokratik olma	1	1,7	2	3,0	2	2,6	-	-	5	6,0	5	5,6
Paylaşım	2	3,4	2	3,0	3	3,9	5	4,5	1	1,2	5	5,6
Adil olma	3	5,1	4	6,1	-	-	4	3,6	1	1,2	1	1,1
Yararlı olma	1	1,7	1	1,5	5	6,5	1	9	4	4,8	1	1,1
İyimserlik	-	-	5	7,6	1	1,3	5	4,5	-	-	1	1,1
Azim	1	1,7	1	1,5	1	1,3	1	9	-	-	8	9,0
Aile kavramı	-	-	-	-	3	3,9	4	3,6	4	4,8	1	1,1
Barış	2	3,4	-	-	-	-	-	-	6	7,2	3	3,4
Yardımsverlik	3	5,1	1	1,5	-	-	1	9	1	1,2	5	5,6
Planlı olma	-	-	-	-	6	7,8	1	9	1	1,2	2	2,2

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlerden frekansı 10 ve daha fazla olan değerlerden, saygı, dürüstlük, sevgi, bilimsellik ve sorumluluk değerlerinin tüm alanlarda öğretmenlerin %10'undan fazlası tarafından belirtildiği görülmektedir. Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlere öğretmenlerin alanlarına göre ayrı ayrı bakıldığında ise, bu değerlerin kazandırılmasının tüm alan öğretmenlerince belirtildiği, ayrıca alan öğretim programlarında yer alan bazı değerlerin de belirtildiği görülmektedir.

Biyoloji öğretmenlerinin; saygı (%61,0), dürüstlük (%49,2), sevgi (%37,3), bilimsellik (%23,7), çevreye karşı duyarlı olma (%27,1), ahlaki değerlere sahip olmak (% 20,3) vatan sevgisi (% 15,3), hoşgörü (% 13,6), çalışkanlık (%13,6), ülke sorunlarına duyarlı olma (% 10,2) değerlerini,

Fizik öğretmenlerinin; dürüstlük (%51,5), saygı (%45,5), sevgi (33,3), bilimsellik (%25,8), ahlaki değerlere sahip olmak (22,7), özgüven (22,7), sorumluluk (%16,7), vatan sevgisi (%15,2) değerlerini,

Kimya öğretmenlerinin; dürüstlük (54,5), saygı (48,1), sorumluluk (28,6), bilimsellik (26,0), ahlaki değerlere sahip olmak (%24,7), sevgi (%24,7), vatan sevgisi (%20,8), hoşgörü (%15,6), çalışkanlık (%15,6), özgüven (% 14,3) değerlerini,

Matematik öğretmenlerinin; saygı (%67,6), dürüstlük (%53,2), sevgi (%37,8), sorumluluk (%26,1), bilimsellik (%18,9), özgüven (%18,9), ahlaki değerlere sahip olma (%13,5), hoşgörü (%12,6), Atatürkçü düşünce (%10,8) değerlerini,

Tarih öğretmenlerinin; saygı (%50,6), vatan sevgisi (%45,8), dürüstlük (%43,4), sevgi (% 36,1), hoşgörü (%18,1), bilimsellik (%15,7), iyi insan olma (%15,7), toplum bilinci (%15,7), ahlaki değerlere sahip olma (%14,5), Atatürkçü düşünce (%14,5), sorumluluk (%10,8) değerlerini

Coğrafya öğretmenlerinin; dürüstlük (%53,9), saygı (%44,9), sevgi (%31,5), sorumluluk (%25,8), özgüven (%23,6), bilimsellik (%15,7), vatan sevgisi (%12,4), çalışkanlık (%12,4), hoşgörü (%11,2), iyi insan olma (% 10,1), ahlaki değerlere sahip olmak (% 10,1) değerlerini belirttikleri görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlerin belirlenmesi amacıyla yürütülen bu çalışmaya, 2008-2009 eğitim-öğretim yılında Antalya merkez ilçelerinde bulunan resmi orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenler (485) katılmıştır. Araştırma bulgularına, çalışmaya katılan öğretmenlerin görüşme formuna yazdıkları bilgilerden elde edilen verilerin çözümlenmesiyle ulaşılmıştır.

Değer kavramının sosyal bilimlerin merkezinde bir kavram olduğunu ifade eden Rokeach'a (1973) göre değer, " Bazı davranış ve amaçları diğer davranış ve amaçlardan ya bireysel ya da sosyal olarak daha tercih edilebilir bulan, sürekliliği olan inançlardır." Bu tanımda da belirtildiği gibi bireylerin tercihlerini yansıtan değerler, bu çalışmada öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değer tercihleri olarak, görüşme formlarına belirttikleri 127 değer ifadesi olarak ortaya konulmuştur. Öğretmenler tarafından belirtilen bu değer tercihlerinden, öğretmenlerin %10'u tarafından belirtilen değerlerin sırasıyla; "saygı", "dürüstlük", "sevgi", "sorumluluk", "bilimsellik", "vatan sevgisi", "ahlaki değerlere sahip olmak", "özgüven", "hoşgörü", "çalışkanlık" olduğu belirlenmiştir. Öğretmenlerin %10' undan daha az bir kısmı tarafından belirtilen ancak frekansı 10 ve daha fazla olan değerler ise, iyi insan olma, Atatürkçü düşünce, çevreye karşı duyarlı olma, akılcı olmak, toplum bilinci, ülke sorunlarına duyarlı olma, başarılı olma, çağdaşlık, sosyal uyum, paylaşım, demokratik olma, adil olma, yararlı olma, iyimserlik, azim, aile kavramı, barış, yardımseverlik, planlı olma olarak belirlenmiştir. Öğretmenlerin değer tercihlerini belirlemek üzere yapılan bazı çalışmalarda bu çalışma bulgularıyla örtüşen bulgular olduğu görülmüştür.

Kıracı ve Karalar'ın (2010), bireysel değerlerin sürdürülebilirliği üzerine öğretmenlerle yaptığı çalışmada da araştırmaya katılan öğretmenlerin en fazla önem yüklediği değerler sırasıyla, "aile güvenliği", "ulusal güvenlik" ve "sağlıklı olma" değerleridir. Bunların ardından, "toplumsal adalet", "anamlı bir hayat", "dürüstlük", "anne-babaya ve yaşlılara saygı göstermek" ve "mahremiyet" değerleri gelmektedir. Bu bulgular, öğretmenlerin toplumsal ilişkilerin temelini oluşturan saygı, dürüstlük, sevgi gibi değerler ile güvenliğine ilişkin değerlere yaşamlarında önem verdiğini göstermektedir. Dönmez ve Cömert'in (2007) ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin sahip olduğu değerlere ilişkin

algılarını belirlemek üzere yaptıkları çalışmada, öğretmenlerin en çok önemsedikleri değerlerin “mutlu bir evlilik” ve “ailele birlikte vakit geçirmek” olduğu belirlenmiştir.

Taşdan’ın (2010), ilköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel değerleri ile okulun örgütsel değerleri arasındaki uyum düzeyini ortaya koymak amacıyla yaptığı çalışmada, resmi ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin en çok önem verdikleri beş bireysel değerle sırasıyla; adalet, dürüstlük, insan odaklı olmak, güven ve çalışkanlık değerleri olduğu, öğretmenlere göre okul kültürü içerisinde en çok önem verilen beş örgütsel değerle ise başarı, çalışkanlık, dürüstlük, kalite ve insan odaklı olmak değerleri olduğu belirlenmiştir. Aktepe ve Yel’in (2009), ilköğretimde çalışan öğretmenlerin değer yargılarını belirlemek amacıyla yürüttükleri çalışmada da öğretmenlerin en çok toplumsal adalet, ulusal güvenlik, aileye değer vermek, sağlıklı olmak, gerçek arkadaşlık, dürüst olmak, sorumluluk sahibi olmak ve eşitlik gibi değerleri tercih ettikleri en az ise, dünya işlerinden el ayak çekmek, zengin olmak, sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, hırslı olmak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak, itaatkâr olmak ve istek ve arzularının doyurulması anlamına gelen zevk gibi değerleri tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Bu çalışma bulgularında da benzer değer tercihleri yer almakla birlikte bu değerlerin önem sıralarının değiştiği görülmektedir. Çeşitli amaç ve hedeflerin göreceli önemini belirleyen değerler; bireyin dikkat ve çabalarını ihtiyaçlara yöneltmektedir. Bu nedenle, ihtiyaçlar ile eylemler arasındaki ilişki değerlere göre şekillenmektedir (Woodsmall, 2003).

Schwartz (2006; Akt., Kiracı ve Karalar, 2010), değerlerle ilgili olarak, “Değerlerimizi düşündüğümüz zaman, aslında güvenlik, bağımsızlık, bilgelik, başarı, iyilik ve zevk vb. gibi yaşamımızda nelerin önemli olduğunu düşünürüz. Hepimiz, farklı önem derecelerine sahip çok sayıda değeri barındırmaktayız. Belirli bir değer, bir kimse için çok önemli iken, bir başkası için önemsiz olabilir” açıklamasını yapmıştır. Schwartz’ın da ifade etmeye çalıştığı gibi, değerler arasında bir üstünlük ve öncelik ilişkisi söz konusudur. Bireyler birbirlerinden farklı önem derecesinde değerlere sahiptir.

Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlerin Rokeach (1973) tarafından geliştirilen değer sınıflandırması ile karşılaştırılması sonucunda, öğretmenlerin %10’unu tarafından tercih edilen değerlerin bu çalışmada elde edilen verilerle çok uyuşmadığı görülmüştür. Rokeach’ın sınıflandırmasında yer alan amaç ve araç

değerlerden sadece “dürüstlük”, “sevgi” ve “sorumluluk” değerlerinin olduğu belirlenmiştir. Yiğitter ve Öcal’ın (2010) ilköğretim 6.sınıf öğrencilerinin değer yönelimlerini belirlemek amacıyla yaptıkları çalışmada öğrenciler, kendilerinde ve çevrelerindeki insanlarda görmek istedikleri özellikleri belirtmişler, öğrencilerin belirttikleri değerler Rokeach tarafından geliştirilen değer sınıflandırması ile karşılaştırılmıştır. Bu çalışmada da öğrencilerin en fazla tercih ettikleri 13 değerden, Rokeach’ın sınıflandırmasındaki değerlerden sadece 5 değer (dürüstlük, yardımseverlik, hoşgörülü olma, temizlik ve sevgi) olduğu tespit edilmiştir. Değerler, kişilerin davranış biçimlerini etkileyen normatif standartlardır. Kültüre ilişkin iyi/kötü, güzel/çirkin vb. şekilde değerlendirilen fikirler, o kültüre ait değerleri oluşturmaktadır. Bu nedenle, insanlık tarihi boyunca her toplumun çeşitli değerleri benimsediği görülmektedir (Atay, 2003). Bireysel değerler kültürün ya da sosyal sistemin ürünü olarak kabul edilmektedir. Çünkü kültür bireylerin davranışlarını onlara aşladığı ve öğrettiği değerler aracılığıyla etkilemektedir (Uyguç 2001). Değerler kültürlere göre farklılık gösterebileceği gibi kültürlere göre aynı değerlere yüklenen değer de farklı olabilir. Bu bağlamda Rokeach (1973) değer sınıflandırmasının Türk toplumunun değer tercihlerini tam olarak yansıtmadığı söylenebilir.

Öğretmenlerin cinsiyetlerine göre değer tercihlerine bakıldığında, öğretmenlerin en çok tercih ettikleri değerlerden ilk üç sırada yer alan “saygı”, “dürüstlük” ve “sevgi” değerlerinin hem kadın hem de erkek öğretmenler tarafından ilk sıralarda belirtildiği görülmüştür. Cinsiyetin değerler üzerindeki etkisini araştıran pek çok araştırma yapılmıştır. Yılmaz’ın (2009), öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelemek üzere yürüttüğü çalışmasında kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere göre daha fazla evrensellik, yardımseverlik, uyum ve güvenlik değerlerini tercih ettikleri görülmüştür.

Aydın’ın (2005), üniversite öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada ise, kızların en önemli gördükleri araçsal değerler; dürüstlük, bağışlayıcılık, sorumluluk sahibi olma, geniş görüşlülük ve mantıklılık olduğu görülmüş, Erkekler, değer tercihlerinde yalnızca kızlarda önemli olan sorumluluk sahibi olma değeri yerine cesaretlilik araçsal değerini koyarak farklılaşmışlardır. Kız ve erkeklerin önemli gördükleri araçsal değerlerin tercih ortalamalarının benzeşmesi ilgi çekici bulunmuştur. Cinsiyetin değerler üzerindeki etkisini araştıran çalışmalar, cinsiyet baz alındığında erkeklerin daha çok araçsal ve maddesel değerlere önem

veren eril özelliklere sahip olarak (otokratik, bağımsızlık, rasyonellik, risk alma, baskın olma, atılganlık vb.) kadınların ise duygu ve düşüncelerini kolay ifade edebilen ve sıcak ilişkiler kurma eğilimli dişil özellikler (demokratik, duygusallık, toplulukçu, insanı dikkate alma v.b.) gösteren bireyler olarak sosyalleştikleri için erkeklerin daha bireysel, kadınların ise daha toplulukçu değerler eğilimine sahip olduğunu göstermektedir (Bayhan, 2002; Feather, 1998; Hofstede, 1996; Myyry ve Helkama, 2001). Bu çalışmada beklentilerin aksine, cinsiyetle ilgili bazı bulgular farklılıklardan çok benzerliklere işaret etmektedir. Örn: Öğretmenlerin en çok tercih ettikleri değerlerden ilk üç sırada yer alan “saygı”, “dürüstlük” ve “sevgi” değerlerin hem kadın hem de erkek öğretmenler tarafından ilk sıralarda belirtilmiş olması. Bu durum öğretmenlerin benzer konum ve rollerinin bir sonucu olabilir. Bununla birlikte, bu çalışmada da diğer çalışma bulgularını destekler nitelikte veriler elde edilmiştir. Bayan öğretmenlerin, saygı, dürüstlük, sorumluluk, ahlaki değerlere sahip olmak, özgüven, hoşgörü, toplum bilinci gibi değerleri erkek öğretmenlere göre daha fazla belirttikleri, erkek öğretmenlerin ise, bilimsellik, vatan sevgisi, iyi insan olma, Atatürkçü düşünce, akılcı olmak gibi değerleri daha fazla belirttikleri görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda bayan öğretmenlerin sorumluluk, hoşgörü ve toplum bilinci değerlerini erkek öğretmenlerden daha fazla tercih etmeleri ile erkek öğretmenlerin ise bilimsellik ve akılcı olmak gibi değerlerini bayan öğretmenlere göre daha fazla tercih etmelerinin toplumsal cinsiyet rollerini destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Öğretmenlerin mesleki alanlarına göre değer tercihlerine bakıldığında ise, tüm alan öğretmenlerinin “saygı”, “dürüstlük”, “sevgi”, “bilimsellik” ve “sorumluluk” değerlerini ilk sıralarda tercih ettikleri belirlenmiştir. Öğretmenlerin öğrencilerine kazandırmak istedikleri değerlere, öğretmenlerin alanlarına göre ayrı ayrı bakıldığında ise, bu değerlerin yanı sıra, alan öğretim programlarında yer alan bazı değerlerin de ifade edildiği belirlenmiştir. Örn: Biyoloji öğretmenleri” ülke sorunlarına duyarlı olma”, “çevreye karşı duyarlı olma”, fizik öğretmenleri ”bilimsellik”, kimya öğretmenleri” bilimsellik” matematik öğretmenleri ”saygı”, “sevgi”, “dürüstlük”, “hoşgörü”, tarih öğretmenleri, “vatan sevgisi”, “hoşgörü”, “iyi insan olma”, “toplum bilinci”, “ahlaki değerlere sahip olma”, “Atatürkçü düşünce”, coğrafya öğretmenleri, “saygı”, “sevgi”, “sorumluluk”, “bilimsellik”, “vatan sevgisi”, “hoşgörü” değerlerini ilk sıralarda belirttikleri görülmüştür <http://ogm.meb.gov>.

tr/programlar.asp. Tarih öğretiminin değerler açısından önemi ile ilgili yapılan bir çalışmada, öğretmenlerin (%59) tarih dersinde öğrencilere kazandırılacak en önemli değer olarak “vatan sevgisi, milli birlik ve beraberlik” değerlerini kategorize ettikleri belirlenmiştir (Tokdemir 2007). Bu çalışmada da “vatan sevgisi” tarih öğretmenleri tarafından ilk sıralarda belirtilen değerler arasında yer almaktadır. Dolayısıyla öğretmenlerin kendi alan programlarının öngördüğü değerleri de kazandırmak istedikleri görülmektedir.

Eğitimde taklit, model alma ve duygudaşlık yapma önemli bir yer işgal eder. Ahlâkın öğrenilmesi doğrudan kişinin benliği; benlik ise sosyal bir çevrede gelişir. Ahlâk insanlar arasındaki münasebetleri düzenleyen bir kaideler sistemi olduğuna göre, sosyal ilişkilerin olduğu her yer, aile, okul ve çevre ahlâkî edimlerin oluşumunda önemlidir (Güngör, 1995). Tutumlar model alma yolu ile öğrenmeden oldukça fazla etkilenmektedir. Eğitim ortamlarında öğretmenler, öğrenciler için iyi birer model olabilirler. Bu bağlamda öğretmenlerin de öğrencilere kazandırmayı istedikleri değerlerle uyuşan tutarlı davranışları sergilemesi önem kazanmaktadır. Bununla birlikte öğretmenler eğitim ortamında bir güven ortamı oluşturarak öğrencilerin bireysel farklılıklarını temel alan uygun yöntem ve yaklaşımları kullanarak öğrencilerin, hedeflerini belirlemelerine ilgilerini geliştirmelerine ve değerlerini oluşturmalarına işlevsel olarak rehberlik edebilirler.

Okullardaki eğitim öğretim süreci ve eğitimin bileşenleri değerlerin kazanılmasında merkezi bir role sahiptir. Orta öğretim kurumlarının yeni hazırlanan öğretim programlarında duyuşsal hedeflerin kazandırılmasına dikkat çekilmektedir. Okulda değerlerin kazanımı tek bir dersin konusu olarak ve sadece öğretmenlerin sorumluluğunda olan bir konu olarak ele alınamaz. Her ders ve okul kültürünün istenen değerlerin kazanımına katkı sağlaması gerekmektedir. Değerler eğitimi konusunda öğretmenler dahil olmak üzere eğitimin tüm paydaşlarının gayret içerisinde olması son derece önemlidir. Ancak ülkemizde son yıllarda her kademedeki eğitim kurumunda görülen “değerleri öğretim gayreti”ne ihtiyatla yaklaşılması gerekmektedir. Değerlerin kazanımı sürecinde, değerlerin nasıl kazanıldığı ve nasıl kazandırılacağı konusunda bilimsel temellerden yoksun, didaktik yollarla değerlerin öğretilebileceği gibi kanı ve uygulamalar değerlerin kazanılmasını engelleyebilmektedir.

Değerler bireylerin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirilerek kazanılır. Bireyin eylemlerini yönlendirdiği kalıcı yargı ve standartlar olan değerlerin kazanılması sürecinde yakın ve uzak çevresinin önemli sorumlulukları bulunmaktadır. Bu nedenle değerlerin didaktik yollarla değil, yaşamın içerisinde yer verilerek kazandırılmasında toplumsal bir bilinç oluşturulması gerekmektedir. Öğrencilere, yaşamda ve yaşamın doğal bir uzantısı olan okullarda, değerleri işlevsel olarak kazanabilecekleri ortamlar sunulmalı, okulların sevilen-tercih edilen bir öğrenme merkezi haline getirilmesi için, okulların fiziki yapıları planlanırken ve çevre düzenlemeleri yapılırken öğrencilerin değerleri doğal bir şekilde hayata geçirebilecekleri fırsatları verecek şekilde düzenlemeler yapılmalıdır.

Öğretmenlerin öğrencilerin gelişimsel özelliklerine göre değerlerin kazanımı konusundaki temel bilgilere sahip olması sağlanmalıdır. Bunun için; öğretmen yetiştiren lisans programlarında “değerler eğitimi” konularını içeren derslere yer verilmelidir. Alanda çalışan öğretmenler değerler eğitimi konusunda hizmet içi eğitimden yararlandırılmalıdır. Bu çalışma orta öğretim kurumlarında görev yapan öğretmenlerin öğrencilere kazandırmak istedikleri değerleri belirlemek üzere planlanmış ve yürütülmüştür. Öğretmenlerin belirttikleri bu değerlerin kazandırılması sürecinde öğretmenlerin ve alan derslerinin önemi, işlevi ile derslerin etkin bir şekilde yürütülmesi üzerine yeni çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Kaynaklar / References

- Akkiprik, G. B. (2007). *Genel lise öğretmenlerine göre karakter eğitimi yoluyla öğrencilere kazandırılacak değerler: Çok boyutlu bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, EBE, İstanbul.
- Aktepe, V. ve Yel, S. (2009). İlköğretim öğretmenlerinin değer yargılarının betimlenmesi. Kırşehir ili örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 607-622.
- Atay, S. (2003). Türk yönetici adaylarının siyasal ve dini tercihleri ile yaşam değerleri arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 1(3), 87-120.
- Aydın, A. (2005). *Dil ve tarih coğrafya fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşileri ile ilahiyat fakültesi öğrencilerinin değer hiyerarşilerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara.
- Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bayhan, P. (2002). *Kadın yöneticilerde liderlik davranışlarının toplumsal roller açısından incelenmesine yönelik bir alan araştırması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, SBE, Ankara.
- Berliner, D. C. (1988). Effective classroom management and instruction: A knowledge base for consultation. In J. L. Graden, J. E. Zins, & M. J. Curtis (Eds.), *Alternative educational delivery systems: Enhancing instructional options for all students* (309-325). Washington, DC: National Association of School Psychologists.
- Brophy, J. E. & Good, T. L. (1986). Teacher behavior and student achievement. In M. C. Wittrock (Ed.), *Handbook of research on teaching* (PP. 328-375). New York: Macmillan.
- Dickinson, D. J. (1990). The relation between ratings of teacher performance and student learning. *Contemporary Educational Psychology*, 15, 142-152.
- Dönmez, B. ve Cömert, M. (2007). İlköğretim okulu öğretmenlerinin değer sistemleri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 29-59.
- Eren, E. (1997). *İşletmelerde stratejik yönetim ve işletme politikası*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Yelkentepe Yayınları
- Feather, N.T. (1998). Attitudes toward high achievers, self-esteem and Value priorities for australian, american and canadian students. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 29(6), 749-759.
- Girgin, M. (2008). *Öğretmen ve yöneticilerin bireysel, sosyal ve aile değerlerinin incelenmesi (İstanbul ili Avrupa yakası örneği)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, SBE, İstanbul.
- Güngör, E. (1995). *Ahlâk psikolojisi ve sosyal ahlâk*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Gözütok, F. D. (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*, Ankara: Türk Demokrasi Vakfı Yayınları.
- Harris, A. (1998). Effective teaching: a review of the literature. *School Leadership and Management*, 18 (2) 169-183.

Hirsch, E.D. (2000). Reality's revenge: Research and ideology. In L.Abbeduto (ed) *Taking sides: Clashing views on controversial issues in educational psychology* (pp.158-175). Guilford, CT: Duskin-McGraw Hill.

Hofstede, G. (1996). Gender stereotypes and partner preferences of asian women in masculine and feminine cultures. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 27(5), 533-546.

Kağıtçıbaşı, Ç. ve Kuşdil, M. E (2000). Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45). 59–76.

Kiracı, H. ve Karalar, R.(2010). Bireysel değerlerin sürdürülebilir tüketim davranışı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik öğretmenler üzerinde bir araştırma. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 79-106.

Myyrk, L.ve Helkama, K. (2001), Universty students' value priorities and emotional empathy. *Educational Psychology*, 21(1), 25-40.

Renner, W, (2003), Human values: A lexical perspective. *Personality and Individual Differences*, 34(1),127-141.

Rokeach, M. (1973). *The nature of human values*. New York: Free Press.

Sarı, E. (2005), Öğretmen adaylarının değer tercihleri: giresun eğitim fakültesi örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (10), 73-88.

Sezgin, F.(2006). İlköğretim okulu öğretmenlerinin birey-örgüt değer uyumuna ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, (48): 557-583.

Schwartz, S.H. (1994). Are there universal aspects in the structure and contents of human values?. *Journal of Social Issues*, 50, 19-45.

Schwartz, S.H. & Bilsky, W. (1987). Toward a universal psychological structure of human values. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53, 550–62.

Taşdan, M. (2010). Türkiye'deki resmi ve özel ilköğretim okulu öğretmenlerinin bireysel değerleri ile okulun örgütsel değerleri arasındaki uyum düzeyi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*,1(16), 113–148.

Tokdemir, M.A.(2007).*Tarih öğretmenlerinin değerler ve değer eğitimi hakkındaki görüşleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, SBE, Trabzon.

Tuncel, İ. (2007). Etkileşimden kaynaklanan örtük programın duyuşsal özelliklerin gelişimi açısından incelenmesi. *Ege Eğitim Dergisi*, 1(8), 41-63.

Uyguç, N. (2001). *Geleceğin yöneticilerini yetiştiren iktisadi ve idari bilimler fakültesi öğrencilerinin ve öğretim üyelerinin bireysel değerleri ve sonuçları üzerine bir değerlendirme. IX. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi: Bildiriler Kitabı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi.

Yıldırım, A.ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yüksel, A., Mil,B.ve Bilim.Y.,(2007), *Nitel Araştırma Neden, Nasıl, Niçin*. Ankara: Detay.

Yıldırım, L. (1994). *İlköğretim birinci kademe öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları ile öğrencilerin demokratik davranışları arasındaki ilişkilerin saptanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, SBE, Ankara.

Yiğittir, S.ve Öcal A. (2010). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin değer yönelimleri*. Retrieved May 20, 2011, from <http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/dergi/sayi24>.

_____ (2011). Lise tarih öğretmenlerinin değerler ve değerler eğitimi konusundaki görüşleri. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 13 (20): 117–124*.

Yılmaz, E.(2009). Öğretmenlerin değer tercihlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi, 17(7), 109-128*.

Woodsmall, M. W. (2003). *Davranış kalıplarının gücü*. İstanbul: Kariyer Yayıncılık. <http://ogm.meb.gov.tr/programlar.asp>

İletişim adresi:

Akdeniz Üniversitesi

Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü

Okul Öncesi Eğitimi Ana bilim Dalı

07058 Kampüs, Antalya/Türkiye

E-Posta: funal@akdeniz.edu.tr